

Grensoverschrijdende trouw

1. 'Ruimte van liefde', zongen wij, daartoe aangezet door Simone Huisman zaliger gedachtenis, 'jij trekt aan en omhult'. Volgens de Joodse filosoof en theoloog Abraham Joshua Heschel (1907-1972) maken onze ervaringen, als we ze werkelijk tot ons door laten dringen, duidelijk dat alles staat in de oneindige ruimte die in de Bijbelse tradities 'God' wordt genoemd. In alles dat en iedereen die we ontmoeten, dient zich een niet objectief te maken ruimte van betekenis aan waardoor we concrete betekenissen kunnen ervaren, dingen als betekenisvol kunnen zien, geluiden als betekenisvol kunnen horen. Het bijzondere van de Bijbelse geschriften is echter volgens Heschel, dat deze ervan getuigen dat wat ons omringt en doortrekt niet neutraal is. De God die de grond, de oorsprong en het doel is van alles wat bestaat, is niet afstandelijk en onbewogen, maar gepassioneerd en betrokken. Het bestaan wordt niet geregeerd door blinde wetten en de geschiedenis wordt niet geleid door onvermijdelijke willekeur; wat plaatsvindt wekt bij ons passie en inzet omdat het gedragen wordt door en de drager is van passie en inzet. Er is angst en pijn, er is hoop en verlangen, er is vreugde en verdriet: en dat alles wordt gedragen door betrokkenheid en wil.

Deze betrokkenheid en deze wil hoorden we Jesaja zojuist verwoorden. Het onrecht dat is gebeurd en steeds opnieuw gebeurt, de pijn en de verschrikking die vaak de grondtoon van de geschiedenis lijken te zijn, vragen niet om acceptatie in een gesigineerd realisme: de geschiedenis is een strijd van allen tegen allen, en wie nog hoop heeft bij het zien van de Arabische Lente is naïef, want de echte winnaar is niet de vrijheid, maar het islamitisch fundamentalisme. Ze roepen echter ook niet om effectief tegengeweld: de uit Jeruzalem verdrevenen worden door de profeet niet in hun rancune gevoed en ertoe opgeroepen zich te bewapenen om hun stad te heroveren. In plaats daarvan moedigt Jesaja hen aan te vertrouwen dat hun verlangen naar anders en beter geen illusie is, maar een aankondiging van de nabijheid van vrede en voorspoed. In een situatie waarin de God van liefde en trouw, van leven en betekenis, van elkaar dragen en vooruit helpen en hooghouden in een situatie waarin deze God afwezig lijkt, daar is het pijnlijke besef van deze afwezigheid een weerbarstig, maar levend teken van Gods liefde en Gods trouw, van Gods betrokkenheid die het leven zijn betekenis geeft, van Gods nabijheid in het verlangen niet gescheiden van, maar verbonden met andere mensen te leven, en zo met de God die dit verlangen in ons gelegd heeft. In het inzicht op een dood spoor te zitten, kondigt God nieuw leven aan. In het inzicht dat we aan de grens zitten, komt God aan het licht als degene die bezig is deze grenzen vanaf de overzijde ervan te doorbreken.

En precies dit, zeggen ons de evangelies, precies de God die grenzen doorbreekt en zo nieuwe ruimte schept, die niet doet wat denkbaar, maar wat ondenkbaar is, en nieuwe mogelijkheden creëert die toekomst geven: precies deze God komt in Jezus aan het licht. Blinden zien en lammen lopen, melaatsen worden gereinigd en doven horen, doden worden opgewekt en aan armen wordt het Goede Nieuws bekendgemaakt, zo vatten Matteüs en Lucas Jezus' optreden samen. In Gods Geest doet hij het onmogelijke doorbreekt alle grenzen inclusief de grens van wat gezien wordt als 'goed' en 'niet goed', als 'van God' en 'niet van God'.

2. Niet de regels op zich zijn het probleem, voor Jezus. Het gaat er niet om dat vasten zinloos is, of dat het verschil tussen aan de Wet gehoorzame Joden en collaborateurs met de Romeinen niet belangrijk zou zijn. Maar de situatie waarin wij leven is fundamenteel veranderd, en de grenzen die in de oude situatie houvast gaven en duidelijkheid schiepen, zijn daarom niet langer geldig. In de nieuwe omstandigheden moet opnieuw blijken welke regels zinvol zijn en welke niet.

Net als de andere evangelisten wil Lucas zowel laten zien dat Jezus trouw was aan de Bijbelse overlevering, als dat er in hem iets ongehoord nieuws verschijnt en alles anders wordt. De God die Jezus in woord en daad verkondigt handelt en spreekt niet alleen door Jezus, zoals de God die de Schriften ter spraken brengen ook niet samenvalt met dat wat de Schriften van hem ter sprake brengen, maar zij er steeds opnieuw aan herinneren hoe God mensen vernieuwd en situaties

veranderd heeft. Jezus brengt volgens Lucas aan het licht dat God deze grensoverschrijdende vernieuwing is, en hij heeft naar zijn overtuiging gezien hoe God op een onverwachte manier ook bij de toehoorders van Jezus bleek te zijn, en eveneens bij degenen die na Jezus' dood de boodschap vernamen dat hij bij en dankzij God leeft. Waar dit gebeurt, waar mensen in de naam van Jezus en zijn God onverwacht nieuwe dingen doen en tot nieuwe verhoudingen komen, daar wordt niet de eigenheid van Jezus' boodschap bedreigd, daar wordt iets zichtbaar van dat bruiloftsfeest, waar God zich, naar de getuigenis van de Schriften met overstromende vreugde, opnieuw in zijn mensen verheugt, zoals een bruid in haar bruidegom.

Zie daar dan geen schending van de regels, zegt Jezus, maar neem het waar als tekens van het feit dat een nieuwe situatie bezig is te ontstaan die je niet in de oude kaders moet proberen op te sluiten. Zoals je nieuwe wijn niet in oude zakken moet doen. Er zullen steeds weer zakken nodig zijn – vormen, afspraken en regels, structuren en instituties, belijdenissen en zelfs dogma's – maar die moeten passen bij de nieuwe situatie: nieuwe wijn in nieuwe zakken.

3. Wat aan de orde is in het stuk uit het Lucasevangelie dat we zojuist lazen, is moeilijk te verteren, nog altijd. Dat verdwijnt gemakkelijk uit beeld. Want wij zijn er in onze samenleving zozeer van overtuigd dat wij staan voor tolerantie, voor relativisering van wat vorige generaties absoluut achtten, voor ruimte bieden in plaats van regels stellen – wij geloven zozeer dat wij staan voor bevrijdende openheid, dat we onze tijd al snel beschouwen als de vervulling van Jezus' woord: nieuwe wijn in nieuwe zakken. Inderdaad, denken wij dan, je moet niet willen vasthouden aan wat klaarblijkelijk niet meer van deze tijd is. Maar daarbij maken we het onszelf denk ik te makkelijk – of laten we Jezus te makkelijk weggomen, want misschien moeten we wel zeggen dat hij veel te ver gaat. Want wat beschouwt Jezus eigenlijk als 'nieuwe wijn'? 'Nieuwe wijn', dat is als je in de vijand en de verrader, de drugsdealer en de profiteur, de homohater, de pedofiel en de voetballer van Nieuw-Sloten die een grensrechter doodschopt, 'nieuwe wijn', dat is als je in tollenaars en zondaars mensen ziet met wie God verbonden is en in wie daarom Gods vernieuwende Geest kan werken.

Het punt is niet dat het niet erg zou zijn om, zoals een tollenaar in Jezus' tijd, gebruik te maken van de situatie en je eigen burens te bestelen. Het punt is dat dit wel erg is, zonde, kwaad in Gods ogen, maar dat deze mensen dit zelf ook kunnen gaan inzien en kunnen veranderen. Zoals zieken echt ziek zijn, maar kunnen genezen. En als ze dan genezen, als de tollenaar Levi in het evangelie van vanmorgen dan verandert, dan moet de vlag uit en dan is het feest en dan moet het 'godlof' oorverdovend opklinken. Waar iemand die het goede verraadde zich aansluit bij degenen die dragers van het goede proberen te zijn, daar wordt het goede niet geschonden door het kwaad uit het verleden dat aan haar of hem kleeft, hoe groot dat kwaad ook is, daar wordt het geloof bevestigd dat in God goedheid in staat is alle grenzen te doorbreken. Dat Gods goedheid groter is dan alle kwaad en dat dit steeds weer kan blijken: dat maakt Jezus volgens Lucas duidelijk als hij zich met tollenaars en zondaars afgeeft.

In 1864 ging de dominicaan Jean-Joseph Lataste (1832-1869) naar de vrouwengevangenis van Cadillac, om voor de vrouwen die daar waren opgesloten een retraite te preken. Want Franse revolutie of niet, scheiding tussen kerk en staat of niet, in het negentiende-eeuwse Frankrijk liet men priesters in de gevangenis boetpreken houden en biechthoren, om te zorgen dat de gevangenen zichzelf leerden zien als schuldig en onwaardig om nog langer deel te hebben aan de samenleving. Lataste echter liet merken dat hij begreep wat het voor deze vrouwen zou kunnen betekenen dat ze door iedereen werden veracht en het vooruitzicht hadden dat *als* zij al de gevangenis zouden kunnen verlaten, zij door iedereen met de nek zouden worden aangekeken: 'Als jullie hier vandaan gaan', zei hij, 'als men weet dat jullie hier vandaan komen, dan wordt je met de vinger nagewezen, je zult gewantrouwd worden, men zal niets van jullie willen weten, misschien willen ze je niet eens als dienstmeisje.' Van zijn kant noemde Lataste de gevangenen nadrukkelijk 'mijn zusters', en hij maakte duidelijk dat hij dit beschouwde als de plicht van iemand die, zoals hij, tot taak had Jezus en diens boodschap te representeren.

Deze boodschap zoals Lataste hem verkondigde, viel bij de vrouwen in Cadillac in onverwacht vruchtbare aarde en Lataste raakte zozeer onder de indruk, dat hij samen met zuster Henrica

Dominica Berthier (1822-1907) een religieuze congregatie stichtte, waarin ex-gedetineerden konden intreden zonder dat hun verleden bekend hoefde te worden: de congregatie van de dominicanessen van Bethanië. Deze congregatie bestaat nog steeds en zij kwam in het nieuws toen Michelle Martin, de ex-vrouw en medeplichtige van Marc Dutroux die zoals bekend in België drie meisjes seksueel misbruikte en liet verhongeren in zijn kelder, de dominicanessen van Bethanië kwamen in het nieuws toen Michelle Martin zich in 2011, na vervroegd ontslag uit de gevangenis, wilde vestigen in een klooster van hen in Frankrijk. Frankrijk wilde Martin niet toelaten, maar de Nederlandse overste van de zusters, Sarah Böhmer, verklaarde desgevraagd dat zij wel bereid zou zijn Martin in een Nederlands klooster op te nemen. De daden van Martin waren monstrueus, zei zij, maar iedereen moet de mogelijkheid krijgen zijn leven te beteren.

4. 'God vraagt niet naar wat wij waren, maar naar wat wij zijn', zei Lataste, die in juni van vorig jaar door de rooms-katholieke kerk zalig is verklaard. Wat we zijn, wat we blijken te kunnen zijn, kan soms alle grenzen te boven en alle perken te buiten gaan: drugsdealers worden mensen die de volgende generaties van de drugs proberen af te houden en geweldplegers worden passivisten. Dit toont aan dat bij God niets onmogelijk is, zo geloofden de Nieuwtestamentische schrijvers. Daarom is het, als we zoiets gebeurd, niet de tijd om bij het verleden te blijven hangen, ook al wordt dat verleden nog zo getekend door kwaad en door duisternis. Als dit gebeurt, dan moet de vlag uit en is het tijd om te eten en te drinken en vrolijk te zijn als teken dat een nieuwe tijd klaarblijkelijk bezig is aan te breken.

Gaat dat niet veel en veel te ver? Getuigt dit niet van ongevoeligheid tegenover slachtoffers, van een te groot vertrouwen in de mogelijkheid van mensen om te veranderen, van een gebrek aan respect tegenover degenen die het verleden niet zomaar op zij kunnen zetten? Het lijken mij gerechtvaardigde vragen en bij nader inzien blijken ze ook in het Nieuwe Testament aan de orde. Lucas bijvoorbeeld worstelt ermee hoe in de alle grenzen overschrijdende gemeenschappen die zich na Jezus' dood vormen, mensen niet in hun oude gewoontes bleven steken, maar zich werkelijk iets aan elkaar gelegen lieten liggen. En misschien kreeg Paulus na overleg met de andere apostelen wel de taak om vooral in de wijde wereld te preken, omdat de familieleden van degenen die hij voor zijn bekering had vervolgd en aan wiens dood hij had bijgedragen, het niet aankonden om hem al te vaak tegen te komen, ook al had hij zijn leven nu radicaal veranderd.

Maar er is een tijd en een plaats voor alles en wat het zwaarst is moet het zwaarst wegen. Eerst moet de doorbraak worden gevierd, eerst moeten we God loven, eerst moeten we het grensoverschrijdend nieuwe begin zien als aankondiging dat het goede leven in gemeenschap en betrokkenheid, dat God vanaf het begin voor ons in petto had, bezig is zich onder ons te realiseren. De tijd van organiseren en besturen, van denken over doelen en het maken van beleid om deze doelen te bereiken, die tijd komt echt wel weer. Maar waar zouden we zijn als het allesoverstijgende doel van ons leven zich nergens zou aandienen, nooit zichtbaar zou worden en niet van zijn kant de grenzen zou doorbreken die ons ervan scheiden en waar wij van ons uit niet overheen komen. Maar dit doel meldt zich wel bij ons, breekt zich baan naar ons, verlost tot overgave en toewijding: dat is wat Jezus belichaamt, dat is wat Jezus verkondigt, dat is wat Jezus voorgoed zichtbaar heeft gemaakt. – God zij dank.

Erik Borgman

gelezen: Jesaja 62, 1-5; Lucas 5, 27-39